

Czellérné Farkas Mária

Adalékok Aurélien Sauvageot magyarságképehez

Aurélien Sauvageot azon kevés külföldi hungarológus közé tartozik, aki tanári és tudósi tevékenységét a magyar nyelv és kultúra javára kamatoztatta. Méltán állíthatjuk róla, hogy nyelvünknek, nyelvünk történetének, a magyar nyelvtudománynak és kultúrájának egyik legnagyobb ismerője volt.

1923. és 1931. között francia lektorként tanított az Eötvös Collégiumban, ez idő alatt megtanulta nyelvünket és a magyar nyelv közvetítésével megismerte a magyar életet és kultúrát. Már magyarországi tartózkodása idején tagja lett a Magyar Nyelv-, tudományi Társaságnak, valamint a Krúzsoknak nevezett nyelvészeti csoportnak. Miután visszatért Franciaországba elkezdte tanári munkáját az akkor létesített finnugor tanszéken a Keleti Nyelvek Főiskoláján (ma INALCO). Ez a tanszék továbbra is Magyarországhoz kötötte, mivel feladatának tekintette, hogy megismertesse nyelvünket és -mindazt amit nyelvünk tükröz - kultúránkat. Tanári tevékenységével párhuzamosan jelentős nyelvészeti munkát is végzett. Csak utalásszerűen említeném, hogy három könyvet írt a magyar nyelvről (*Esquisse de la langue hongroise*, Paris, 1951.; *Premier livre de hongrois*, Paris, 1965.; *L'édification de la langue hongroise*, Paris, 1971.) és összcállított egy francia-magyar (Bp. 1932.) és egy magyar-francia (Bp. 1937.) szótárt. 1967-ben mondott búcsút a tanári pályának, de Aix-en-Provence-i nyugdíjas éveiben is nyomon követte, hogy mi történik a magyar nyelv és kultúra életében. Rendszeresen jelentek meg cikkei az *Études finno-ougriennes*-ben és a *Travaux du Cercle linguistique d'Aix-en-Provence*-ban, de számos magyarországi folyóiratban is. Volt tanítványai gyakran keresték fel Aix-en-Provence-i otthonában személyesen vagy levélben, hogy kikérjék véleményét munkájukról. Egy ilyen levelet adott át nekem az egykori tanítvány, Georges Cerbelaud Salagnac, mikor Párizsi ösztöndíjasként - Gergely János és Jean Perrot professzoroknak köszönhetően - lehetőségem volt bekapcsolódni a Finnugor Társaság munkájába, és részt vehettem azon a megemlékezésen, amit a nyelvész halálának ötödik évfordulója alkalmából tartottak, és ahol a tanárunk emlékét idézték fel a régi diákok. Georges Cerbelaud Salagnac-aki ismert nyelvész, történész és író Franciaországban - 1934 és 1938 között volt A. Sauvageot finn szakos hallgatója. Ahogy az író maga mondta, Sauvageot a tanára volt, és az is maradt mindig. Amikor 1982-ben megjelent a *Ces gens qu'on appelle français* (Ezek az emberek, akiket franciáknak hívnak) című könyve, elküldte azt mesterének, aki egy öt oldalas levélben írta le észrevételeit, amiben sok

érdekes magyarvonatkozású adalékot olvashatunk Aurélien Sauvageot magyarsággképéről. Így kezdi levelét:

Aix-en Provence, le 22 mai 1982.

Cher Monsieur, merci pour votre beau livre que tous les Français devraient lire.

Je vous ai lu toutes affaires cessantes et si vous le permettez, je vais vous faire part de quelques unes des remarques suggérées par quelques interprétations au sujet desquelles j'ai une autre conception. Pour plus de clarté, je vais les numéroter.

(Kedves Uram! Köszönöm ezt a kiváló könyvet, amit minden franciának el kellene olvasnia.

Minden mást félretéve, elolvastam könyvét, és ha megengedi tennék néhány megjegyzést azokra a dolgokra vonatkozóan, amelyeket illetően más véleményen vagyok. A világosság kedvéért megszámozom reagálásaimat.)

Georges Cerbelaud Salagnac könyvében arra keresi a választ, hogy kik is valójában a franciák. Nyomon követi annak a közel ötven népnek a történetét, amely az idők folyamán hosszabb vagy rövidebb ideig Franciaország területén élt és valamilyen formában hozzájárult a francia etnikum kialakulásához. Ez a 300 oldalas mű 40 és egy kiegészítő fejezetből áll, amit egy konklúzió zár le. Figyelemet érdemlő, hogy az író a rómaiak, a gallok, a vizigótók, a hunok stb. mellett a magyaroknak is szentel egy fejezetet, a XXXIV-et, a 214. oldaltól a 219. oldalig. A magyarokról szóló rész így kezdődik: „Vers 833 une peuplade asiatique, dont on n'avait pas encore entendu parler, était installée aux abords de la mer d'Azov, entre le Don et le Kouban. C'étaient des Ouraliens arrivés de fort loin, probablement de la vallée de l'Ob, en Sibérie Occidentale, a une date qu'il est impossible de préciser. Ce qui est sur, c'est qu'ils étaient proches parents des Vogouls et des Ostiaks, qui habitent encore aujourd'hui la région de l'Ob, par conséquent cousins des Finnois d'une part, des Samoyedes d'autre part.”

...

(833 körül egy ázsiai nép-amelyről még korábban nem hallottak - élt az Azov tenger partján, a Don és a Kouban között. Ezek az uráliak voltak, akik messziről jöttek, valószínűleg az Ob völgyéből, Nyugat Szibériából, egy olyan időpontban, amit lehetetlen pontosan meghatározni. Ami biztos, hogy közeli rokonaik a voguloknak és az osztjácoknak, akik még mindig az Ob környékén laknak, következésképpen rokonaik egyrészt a finneknek, másrészt a szamojédoknak.) A. Sauvageot 11 pontban összefoglalt megjegyzései közül egy erre a részre vonatkozik. Ismeretes, hogy nyelvészeti munkáiban mindig jelentős helyet kapott a magyar nyelv és a magyar nép eredete. A már említett

könyveiben is , de önálló cikkekben is foglalkozik ezzel a kérdéssel. Pl. L'origine du peuple hongrois (Revue des Etudes Hongroises et Finno-ougriennes, Paris 1924.), A propos de la parenté ouralienne (Ural-altäische Jahrbücher, tome 28, 1956), La langue hongroise (Europe, juillet-août 1963.), Le problème de la parenté ougrienne (Etudes Finno-ougriennes, vol. XIII, 1976.) stb. Ezúttal a következőket jegyzi meg: „L' origine des Hongrois est toujours encore très discutée. On sait pourtant qu'ils sont partis du territoire de l'actuelle Bachkirie. Ils y avaient laissé d'ailleurs une partie de leur peuple puisque des témoignages dignes de foi les situent dans ces parages appelés Magna Hungaria par les chroniqueurs hongrois. Des légendes qui se sont conservées presque jusqu'à nos jours les lient aux Huns. Les premiers souverains de Hongrie se targuaient de descendre en droite ligne d'Attila. Vous savez qu'aujourd'hui même, le nom Attila sert de prénom pour un Hongrois sur 8. On aime se souvenir du glorieux ancêtre qui a fait trembler tout l'Occident. En tout cas, partis de Bachkirie, ils ne sont pas à considérer comme des Asiates. Pas plus que les autres Finno-ougriens. Les fouilles archéologiques, qui se sont multipliées ces dernières années, ont confirmé que les Hongrois de la Conquête étaient anthropologiquement très mélangés. Le type mongoloïde y était à peine représenté.” (A magyarok eredete még mindig nagyon vitatott. Tudjuk ugyan, hogy a mai Baskíria területéről jöttek. Egy részük ,egyébként, ott maradt, a magyar krónikáírók hiteles bizonyítékok alapján Magna Hungariának nevezik ezt a vidéket. Szinte a mai napig élnek azok a legendák, amelyek a hunokhoz kötik ezt a népet. Magyarország első fejedelmei Attila egyenes leszármazottjainak vallották magukat. Tudja, még a mai napig is minden nyolcadik magyar az Attila nevet viseli. Szeretettel emlékeznek a dicsőséges ősrre, akitől az egész nyugat rettegett. Jóllehet ,Baskíriából jöttek, mégsem tartják őket ázsiaiaknak, mint ahogy a többi finnugort sem. Az egyre szaporodó régészeti kutatások megerősítik, hogy a hódító magyarok antropológiai szempontból nagyon keverték voltak. Alig volt köztük mongoloid típus.) Georges Cerbelaud Salagnac a továbbiakban leírja a magyarok hosszú vándorútját az Uraltól a Duna-medencéig, bemutatja a magyar fejedelmeket; Álmost, Árpádot, Zoltánt, Taksonyt, Gézát , beszél az uralkodásuk alatt történt fontosabb eseményekről. Nyomon követi a kalandozásokat, amelyek egészen Franciaországig elvezettek. A 920-as évektől kezdődően ötven éven át rettegték a franciák a magyarok támadásaitól,-írja-akik pusztító szélviharként söpörtek végig ezen a vidéken, de egyes csoportok hosszabb vagy rövidebb ideig ott maradtak, mint például 951 nyarán a Loire, a Garonne és a Francia Középhegység közötti területen. Feltételezi, hogy a hunokhoz és a szaracénokhoz hasonlóan egyének vagy elszigetelt kis csoportok letelepedtek és keveredtek az őslakókkal. A könyv központi kérdése az identitás keresése. Figyelmet érdemlő, hogy Sauvageot az

ehhez fűzött megjegyzésében nemcsak a nemzeti identitást veti fel általában, ha - nem utal a magyar szellemi életet is foglalkoztató, „Mi a magyar?” problematikára is.” Votre ouvrage pose un autre problème. Puisqu'il n'y a pas d'unité anthropologique dans l'Hexagone, pas plus que dans la plupart des pays, en quoi l'identité d'une nation consiste-t-elle? En d'autres termes, qu'est-ce qu'une civilisation? Je me garde avec soin d'employer le mot „culture” qui n'est qu'un allémanisme mal venu. Certes, on trouvera bien des définitions mais, comme souvent ce genre d'explications, elles ne servent de rien quand on essaie de discerner ce qui est le propre de chacune d'elles. Autant il est facile de constater comment les gens mangent, boivent, s'habillent, travaillent et s'amuse, autant il devient laborieux de dégager les traits qui les distinguent dans leurs activités et leurs réactions individuelles et sociales. Souvent, il me revient à l'esprit la fameuse formule de St. Augustin concernant la notion de temps. On croit savoir ce que c'est tant qu'on ne vous questionne pas mais dès qu'on vous questionne, on s'aperçoit qu'on ne le sait pas. Ce qui importe pour une nation, ce n'est pas tant de savoir de quelles molécules sont constitués les individus qui la constituent mais de saisir quel ensemble de relations les unit plus ou moins intimement. Quel rôle joue le facteur génétique. Dans quelle mesure sommes-nous façonnés par le milieu, par l'histoire et par ces „affinités électives” dont parlait Goethe (die Wahlverwandtschaften)? A la demande de mes amis hongrois, j'essaie d'écrire mon expérience de la vie hongroise et je hâte précisément sur cet obstacle: découvrir ce qui est proprement hongrois. Et en quoi c'est hongrois. Pour reprendre votre titre, chercher en quoi ces gens qu'on appelle hongrois sont autres que nous, autres que tous les autres êtres humains. Seulement, à la différence de ce qui se passe avec les Français, les Hongrois se posent eux-mêmes la question. Il ne se passe pas de mois ou ne soit posée la triple interrogation „Qui sommes-nous? D'où venons-nous? Où allons-nous? Et d'autres vont plus loin, jusqu'à se demander „Que vaut-on quand on est Hongrois?”, „comme l'a fait le poète Endre ADY au début de ce siècle.

(Könyve felvet egy másik problémát. Mivel nincs antropológiai egység a Hatszögben - más országok sem egységesebbek ilyen szempontból - miben áll akkor egy nemzet identitása? Más szóval, mi a civilizáció? Óvatosan bánok a „kultúra” szóval, ami nem más, mint egy helytelen germanizmus. Természetesen, az ember talál meghatározásokat, de mint ezek a fajta magyarázatok sok esetben, nem jők semmire, amikor megpróbáljuk felismerni, hogy mi a sajátos bennük. Amennyire könnyű megállapítani, hogy hogyan esznek, isznak, öltözködnek, dolgoznak és szórakoznak az emberek, annyira nehéz felismerni azokat a vonásokat, amelyek megkülönböztetik őket egyéni és társadalmi cselekedeteikben és reakciójukban. Gyakran jut eszemben Szent Augustin híres mondása az idő fogalmát illetően. Az ember

azt hiszi, hogy tudja, hogy mi az, amikor nem kérdezik, de mihelyst megkérdezik, rájön, hogy nem tudja. Ami fontos egy népet illetően, nem annyira az, hogy tudjuk, hogy milyen molekulák építik fel az egyént, hanem az, hogy felismerjük azt, hogy milyen kapcsolatok egyesítik többé-kevésbé szorosán az embereket. Milyen szerepet játszik a genetikai tényező. Milyen mértékben formál minket a környezet, a történelem, a „vonzások és taszítások”, amiről Goethe beszélt „(die Wahlverwandtschaften) Magyar barátaim kérésére megpróbálom leírni magyarországi tapasztalataimat és pontosan ebbe az akadályba ütközöm; mi az ami tisztán magyar? Miben áll a magyarság? Azt keresem, hogy - az Ön által használt címet idézve - ezek az emberek, akiket magyaroknak hívnak miben mások, mint mi és a többi ember. Csak az a különbség a franciákkal szemben, hogy a magyarok maguknak is felteszik a kérdést. Nem telik el hónap, hogy ne hangzana el ez a hármas kérdés: Kik vagyunk? Honnan jöttünk? Hová megyünk? Mások meg tovább mennek, egészen addig, hogy megkérdezzék, hogy „Mit ér az ember, ha magyar?”, mint ahogy a költő Ady Endre tette a század elején.) Sauvageot a trianoni szerződést követő években volt Magyarországon. Láta, hogy a veszített háború és minden vele járó nyomorúság arra készítette az embereket, hogy a múltban keressenek vigaszt és bátorítást. Ez a hármas kérdés napirenden volt. Mint sok más, a magyarságot érintő problémával, ezzel is tudott azonosulni. Képes volt magyar szemmel nézni és magyar szívvel átérezni a magyarok gondjait. Akik Aurélien Sauvageot munkásságát ismerik, tudják, hogy milyen szoros szálak fűzték Magyarországhoz, a magyar kultúrához. Az itt idézett levélrészletek csak megerősítik ezt a tényt és egybecsengenek azzal a néhány sorral, amit *Magyarországi életutam* című könyvében magáról írt:

„Róma, Bizánc meg a kelet minduntalan ezen a vidéken találkozott össze. Hogy megvívjanak, hogy kölcsönösen elpusztítsák egymást, de azért is, hogy keveredjenek egymással. És a kultúra, amelyet meg akartam ismerni és körül akartam határolni, ezekből az eseményekből született meg. A népnek, melyben megtestesült, sikerült összevegyítenie magában ezt a sokféle elemet, és egységbe foglalnia őket. És miközben megpróbáltam beilleszkedni ennek a népnek az életébe, én is része lettem e nagy műnek.”